

УДК 340.12:316.77

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАНОВЛЕННЯ Й РОЗВИТКУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

В'ячеслав ПОЛІТАНСЬКИЙ,

кандидат юридичних наук,
асистент кафедри теорії держави і права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого,
молодший науковий співробітник
Національної академії правових наук України

SUMMARY

The article aims to study issues concerning the general characteristics of the formation and development of the Information Society, which was carried out according to certain criteria, based on a phased study of the process of formation and development of information society. Prospects of information society, which is formed as a social organism that will function on the basis of other principles of mass and activity. Courtesy of the opinion on what the information society provides to attract large numbers of people to process information resources, improves the level of information exchange between different subjects of information relationships, accelerates the development of information and relationships is one of the priority directions of development of democratic society and the ideal state.

Key words: information society, post-industrial society, government, information, knowledge, civilization, evolution, knowledge society.

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню питання щодо загальної характеристики становлення й розвитку інформаційного суспільства, що здійснено за певними критеріями, в основу яких покладено поетапне дослідження процесу виникнення, формування, становлення та змін інформаційного суспільства. Вивчено перспективи становлення інформаційного суспільства, що формується як певний соціальний організм, який функціонуватиме на основі інших принципів організації й засобів діяльності. Надано висновок, що інформаційне суспільство забезпечує залучення великої кількості людей для опрацювання інформаційних ресурсів, сприяє покращенню рівня обміну інформацією між різними суб'єктами інформаційних правовідносин, пришвидшує розвиток інформаційних взаємовідносин і є одним із пріоритетних напрямів розвитку демократичного суспільства й ідеальної правової держави.

Ключові слова: інформаційне суспільство, постіндустріальне суспільство, держава, інформація, знання, цивілізація, еволюція, суспільство знань.

Постановка проблеми. Вивчаючи загальні закономірності розвитку інформаційного суспільства, можна сказати про те, що у вітчизняній науці бракує робіт, які стосуються ґрунтовних наукових досліджень процесу становлення й розвитку інформаційного суспільства.

Більшість авторів, звертаючись до проблеми інформаційного суспільства, роблять основний акцент на інформаційних технологіях, які передують інформаційному суспільству, при цьому випускаючи з поля зору той період, коли воно тільки зароджувалося в процесі розвитку людства. Саме тому з урахуванням вимог сучасного розвитку новітніх технологій українською необхідною є активізація теоретичних і прикладних досліджень із питань, що стосуються саме процесу становлення, розвитку й функціонування інформаційного суспільства.

Актуальність теми. У юридичній науці окремі аспекти становлення й розвитку інформаційного суспільства в той чи інший спосіб досліджували такі вітчизняні та закордонні вчені, як Z. Brzezinski, D. Bell, Z. Laszlo, R. Poirier, M. Porat, D. Riesman, S. Crawford, I.B. Арістова, В.Ю. Баскакова, Н.І. Білан, В.Д. Гавловський, Н.І. Гендіна, Н.І. Гендінова, Л.В. Губерський, С.Л. Гчатюк, О.П. Дзюбань, П. Друкер, Д.В. Дубов, В.В. Іноземцев, Р.А. Калужний, Е.А. Кальницький, Н.І. Колкова, В.Р. Кузьмін, В.А. Ліпкан, С.В. Луценко, Є.А. Макаренко, Є.А. Макаренко, М. Маклюен, Ю.Є. Максименко, А.І. Марущак, Й. Масуда, Е. Масудра, П.Є. Магвієнко, Ф. Махлуп, А.Г. Мовсесян, Е.А. Нальчицький, М.А. Ожеван, В.Г. Пилипчук, Р. Пойрера, Д. Рісмен, А.В. Рубанов,

В.М. Скалацький, І.Л. Скіпор, Г.А. Стародубова, А. Тоффлер, Ю. Хаяши, В.С. Цимбалюк, М.Я. Швець та інші.

Мета статті полягає в дослідженні питання стосовно загальної характеристики становлення й розвитку інформаційного суспільства, що здійснено за певними критеріями, в основу яких покладено поетапне дослідження процесу виникнення, формування, становлення та змін інформаційного суспільства від перших виявів його зародження до нашого часу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Природним еволюційним етапом розвитку сучасного суспільства є входження до інформаційної ери, де основними стратегічними ресурсами є знання й інформація.

Широке впровадження досягнень науково-технічного прогресу в усіх соціально-економічних і виробничих процесах зумовило переведення інформації в ряд політичних категорій. Процес цей об'єктивно-суб'єктивний, оскільки, по-перше, відбувається посилення ролі інформації як у житті людей, так і під час прийняття державних управлінських рішень; по-друге, спостерігаються якісно-кількісні зміни інформаційних потреб суспільства, збільшення частки людських ресурсів у роботі з інформацією, що підтверджує реальність побудови інформаційного суспільства; по-третє, інформація вносить низку суттєвих змін у характер розроблення стратегії розбудови державності. Головною формою соціального надбання стають уже не стільки матеріальні елементи виробництва, скільки накопичення знань і корисної інформації [1, с. 32].

Розвиток інформаційного суспільства є передумовою для еволюційного переходу до наступного етапу функціонування цивілізації, технологічною основою якої є індустрія створення, оброблення й передавання інформації [2, с. 39].

Формування інформаційного суспільства має комплексний характер: з одного боку, це розвиток комунікаційних мереж і систем, нових технологій передавання, оброблення й зберігання інформації, створення засобів мультимедійного зв'язку, а з іншого – це політична значущість глобальної комунікації, соціальні та культурні наслідки користування інформаційними технологіями, збільшення обсягів виробництва в інформаційній індустрії, зміна соціального балансу в доступі до інформації, цифрова освіченість світової спільноти [3, с. 19]. Становлення інформаційного суспільства відзначається неоднорідністю, оскільки різні галузі суспільного життя неоднаково реагують на зміну умов навколишнього середовища [4, с. 55].

Інформаційне суспільство забезпечує залучення великої кількості людей до інформаційних ресурсів, сприяє покращенню обміну інформацією між різними суб'єктами інформаційних правовідносин, пришвидшує розвиток інформаційних взаємовідносин і є одним із пріоритетних напрямів розвитку демократичного суспільства та ідеальної правової держави [5, с. 55].

Загалом формування інформаційного суспільства – це тривала діяльність відповідних суб'єктів як в аспекті проведення організаційних заходів, так і в питанні формування інформаційно-правового законодавства в зазначеній сфері, а саме тому існує потреба проведення наукових досліджень з метою вдосконалення моделі інформаційного суспільства й формування прогнозів його становлення та розвитку [3, с. 22].

У сучасному науковому дискурсі представлено альтернативні підходи до феномена інформаційного суспільства, серед яких виокремлюються як соціальні ідеї, що визначають інформаційне суспільство як можливість подолання соціальної нерівності, бідності й безробіття, так і погляди щодо асиметрії та інформаційного монополізму, зокрема про розширення розриву між власниками інформації й користувачами, позбавленими доступу до неї [6].

Поряд із терміном «інформаційне суспільство» в міжнародній практиці живається також термін «цифровий розрив», чи «цифрова нерівність», під якими вбачається нерівномірний доступ до інформаційно-комунікаційних технологій, інформаційне домінування одних країн над іншими, що є серйозною перешкодою на шляху створення стійкого інформаційного суспільства.

Історія виникнення інформаційного суспільства бере свій початок в роботах австрійсько-американського економіста-дослідника Фріца Махлупа, який у 1933 році почав вивчати вплив патентів на наукові дослідження [7]. Його кар'єра досягла своєї вершини в 1962 році саме за допомогою проривної публікації «Виробництво і розподіл знань у Сполучених Штатах».

Ф. Махлуп увів поняття індустрії знань, до якої він включив п'ять секторів інформаційної діяльності в суспільстві: освіта, наукові дослідження й розробки, засоби масової інформації, інформаційні технології та інформаційні послуги. Базуючись на цій класифікації і статистичних даних США, Ф. Махлуп вирахував, що в 1959 році 29% валового національного продукту США вироблено індустрією знань.

Робота Ф. Махлупа викликала широкий резонанс у наукових і політичних колах, привернувши увагу до ролі інформації та знань у сучасному суспільстві, що зростає, а велика кількість його послідовників змогли здійснити

власні дослідження й досягнути високих показників зростання ролі індустрії знань у цьому напрямі [8, с. 99].

Уважається, що сам термін «постіндустріальне суспільство», в основу якого закладене усвідомлення того, що будь-які політичні чи соціальні відмінності в сучасних умовах не можуть бути важливішими за фактор технологічного прогресу, введений у науковий обіг у 1958 році американським соціологом Д. Рісменом у роботі «Дозвілля і праця в постіндустріальному суспільстві». Він ужив це поняття в назві своєї статті, що забезпечило їй широкий розголос, виявивши тим самим розуміння внутрішнього змісту теорії постіндустріального суспільства [9, с. 365].

Приблизно в ті самі роки американський соціолог Деніел Белл (Daniel Bell) у книзі «Настання постіндустріального суспільства» розвинув концепцію постіндустріального суспільства, в якій підкреслював важливість інформації та знань у новому, постіндустріальному, суспільстві [10, с. 154].

Деніел Белл стверджував, що завдяки масовому перетворенню машинної технології в інтелектуальну відбуваються зміни й в американській політичній системі. Із цими процесами пов'язані й тенденції перетворення економічної системи в постіндустріальне суспільство, де центр тяжіння переміщається у сферу послуг, а джерела розвитку зосереджуються в основному в університетах і науково-дослідних установах, а не в колишніх індустріальних корпораціях.

Новий етап у розвитку концепції постіндустріального суспільства пов'язується з виходом у 1973 році книги Деніела Белла «Прийдешнє постіндустріальне суспільство», яка ще більше посилила інтерес до цієї проблеми й зумовила появу багатьох футурологічних концепцій у західній соціології 1970-х років. Починаючи із цього періоду, з'являються його численні роботи, присвячені осмисленню історичного рубежу, на якому опинилося людство [10, с. 139].

Постіндустріальне суспільство визначається Деніелом Беллом як суспільство, в економіці якого пріоритет перейшов від переважного виробництва товарів до виробництва послуг, проведення досліджень, організація системи освіти й підвищення якості життя, в якому клас технічних фахівців став основною професійною групою і найважливішим є впровадження нововведень, які дедалі більше стають залежними від досягнень теоретичного знання. За його словами, постіндустріальне суспільство припускає виникнення нового класу, представники якого на політичному рівні виступають як консультанти, експерти або технократи [10, с. 177–178].

Пізніше, у 1980-ті роки, Деніел Белл, ставши вже класиком постіндустріального суспільства, у статтях і виступах усе частіше, замість терміна «постіндустріальне суспільство», вживав термін «інформаційне суспільство» [11, с. 637].

Інформаційне суспільство, за Деніелом Беллом, – це нова назва для постіндустріального суспільства, яка підкреслює основу визначення соціальної структури – інформацію. Інформаційне суспільство в його трактуванні має всі основні характеристики постіндустріального суспільства (економіка послуг, центральна роль теоретичного знання, орієнтація на майбутнє та зумовлені нею моделі управління, розвиток нової інтелектуальної технології тощо) [12, с. 193].

Префікс «пост» допускає неоднозначність під час тлумачення основної сутності суспільства. Конкретизацію цієї сутності зробив Пітер Друкер, який був класиком менеджменту, професором низки американських університетів і консультантом найбільших фірм США, який у 1966 році ввів у науковий обіг термін «суспільство знань»

(knowledge society), що визначає тип економіки, в якій знання відіграють вирішальну роль, а їх виробництво стає джерелом розвитку [13, с. 59].

Однак якщо становлення постіндустріального суспільства пов'язувалося з виробництвом електронно-обчислювальної техніки, то в становленні інформаційного суспільства велике значення надається конвергенції електронно-обчислювальної техніки з технікою засобів зв'язку. Дослідивши соціальні межі інформаційного суспільства, Деніел Белл зробив висновок, що в наступному столітті вирішальне значення для економічного та соціального життя, для засобів виробництва знання, а також для характеру трудової діяльності людини матиме становлення нового соціального укладу, що ґрунтуватиметься на телекомунікаціях [14].

Виходячи із цього, можна цілком твердо сказати, що витoki теорії інформаційного суспільства лежать у концептуальних положеннях постіндустріальної доктрини, які підкреслюють центральну роль знання й констатують зрушення, що прискорюються, від виробництва матеріальних благ до виробництва послуг та інформації. Інформаційна цивілізація відрізняється від традиційних формацій і певним типом культури, зокрема політичної, яка формується спочатку за рахунок деформованої постіндустріальної культури, тобто так званої бліп-культури, а потім набуває нових якостей і власних, саме інформаційних, рис. Зі становленням такого типу культури та поширенням знань з'являється нова соціальна верства – інтелектуальна еліта, яка є власником і носієм різноманітної суспільно необхідної інформації. Саме тому владні структури, щоб завоювати свідомість громадськості, вимушені вести з нею постійний діалог, налагоджувати гнучку й динамічну політику двосторонніх контактів [15, с. 139].

Істотний внесок у розвиток доктрини постіндустріального суспільства також зробив американський політолог, соціолог і державний діяч Збігнев Бжезинський, який виклав основні положення своєї футурологічної концепції в книзі «Між двох століть. Роль Америки в технотронну еру». Постіндустріальне суспільство, стверджував Збігнев Бжезинський, стає технотронним суспільством, а саме суспільством, яке в культурних, психологічних, соціальних та економічних відносинах формується під впливом техніки й електроніки, особливо розвиненої у сфері комп'ютерів і комунікацій.

За його словами, технотронна революція має не локально-територіальний, а глобальний характер, поступово охоплюючи весь світ. При цьому автор концепції технотронного суспільства ставить до масової культури та її експорту із США як до закономірного наслідку просторово-часової комунікаційної революції, яка, на думку Збігнева Бжезинського, означає кінець ідеології. Саме тому електронні аудіовізуальні засоби зв'язку створюють нове бачення світу й новий шлях до рівності – через деідеологізацію, що означає звільнення від усіх організованих форм віри, що пропонує обирати стилі життя, спираючись на свої відчуття й потреби, а не на цілі, які лежать в основі політичних програм і рухів. Ця нова революція, відзначав Збігнев Бжезинський, майже одночасно здійснює вплив на всю планету, в результаті всі новації у формах поведінки швидко перемищуються від одного суспільства до іншого. Нинішнє покоління студентів уже живе в технотронну епоху, хоча в низці випадків суспільство, що їх оточує, перебуває ще поза нею [16].

У свою чергу, інформаційне суспільство розкрило принципово важливу рису постіндустріального суспільства і збагатило його розуміння, відкрило властивості інформації та його роль, що зростає, у житті суспільства. Проте воно ще не могло претендувати на всеохопну характеристику

нового соціуму. Тому багато дослідників вважають її лише досить важливим складником теорії постіндустріалізму [17, с. 74].

Уперше в досить чіткому вигляді ідея інформаційного суспільства була сформульована наприкінці 60-х – на початку 70-х років XX століття. Винахід самого терміна «інформаційне суспільство» приписується професору Токійського технологічного інституту Ю. Хаяши. Загальні контури інформаційного суспільства були змальовані у звітах Японському урядові декількома організаціями: Агентством економічного планування (ЕРА – Economic Planning Agency) – «Японське інформаційне суспільство: теми й підходи»; Інститутом розробки та використання комп'ютерів (JACUDI – Japan Computer Usage Development Institute) – «План інформаційного суспільства»; Радою зі структури промисловості (ISC – Industrial Structure Council) – «Контур політики сприяння інформатизації японського суспільства» [18, с. 155].

Термін «інформаційне суспільство» було прийнято використовувати щодо нової світової спільноти, яка базується на інформації. Саме ця дефініція лежить в основі всіх визначень, що уточнюють, поглиблюють, конкретизують поняття інформаційного суспільства. Інформація, знання, технологічні системи та послуги є ключовими характеристиками нового суспільства.

Беручи до уваги сформовані в кінці 60-х – на початку 70-х років XX століття економістами, соціологами, філософами (Д. Белл, М. Маклюен, Е. Масудра, А. Тоффлер та ін.) ідеї й концепції інформаційного суспільства, ЮНЕСКО висловило занепокоєність обмеженістю та однобокістю концепцій інформаційного суспільства. Тому ЮНЕСКО стоїть на позиції просування й розвитку концепції суспільства знань, яка базується на врахуванні змін у суспільстві, що постійно зростають, і на динамічності навколишнього світу. Цю концепцію можна умовно назвати стратегією випереджального розвитку [19, с. 83].

Найбільш чітко та повно позиція ЮНЕСКО з питань співвідношення інформаційного суспільства й суспільства знань подана в інтерв'ю заступника Генеральної директорки ЮНЕСКО з питань комунікації та інформації А.В. Хана. На запитання, які відмінності має концепція суспільства знань від концепції інформаційного суспільства й чому у світі, де близько 70% людей не мають доступу до базових структур комунікації, суспільство знань може бути ключем до кращого майбутнього, він відповів, що ці два поняття доповнюють один одного. На його думку, інформаційне суспільство є функціональним блоком суспільства знань. Це можна пояснити тим, що концепція інформаційного суспільства пов'язана з ідеєю технічних інновацій, тоді як суспільство знань охоплює соціальні, культурні, економічні, політичні й інші аспекти суспільних перетворень, а також більш широкий і багатограний погляд на розвиток суспільства майбутнього. Через те концепція суспільства знань краще відображає складність і динамізм змін у суспільстві, ніж концепція інформаційного суспільства [20, с. 25].

За словами Н.І. Гендінової, найбільш суттєвими рисами, що характеризують інформаційне суспільство, яке еволюціонує в суспільство знань, є такі: інформація та знання; інформація й ресурси; глобальна інформатизація та інформаційно-комунікаційні технології; неперервна освіта і здатність до перекаваліфікації; залежність від уміння знаходити й адекватно використовувати нову інформацію; швидкий ритм життя й темпи зміни технологій.

Входження людства в інформаційне суспільство та суспільство знань висуває якісно нові вимоги до системи освіти. Ці вимоги перетворились у необхідність зміни парадигми освіти. Якщо сутність старої парадигми можна вира-

зити як «освіта – на все життя», то сутність нової парадигми освіти – «освіта впродовж усього життя». Метою освіти стає не підготовка людини до майбутньої професійної діяльності за рахунок накопичених за час навчання великого обсягу готових, систематизованих знань, а розвиток особистості, оволодіння нею способами та навичками отримання наявних і прагнення до створення нових знань [21].

Щодо Європи, то питання, яке стосується інформаційного суспільства, з'явилося на її території в кінці 1970-х років, а саме в дослідженні Р. Пойрера «Інформаційний економічний підхід: характеристики обмеження й можливі перспективи» [22].

Згодом, приблизно до 1980 року, словосполучення «інформаційне суспільство» стало в науковців визнаним і влучним як в описовому, так і в метафоричному сенсах терміном для позначення нового, швидко змінюваного світового соціально-економічного комплексу в постіндустріальній епосі.

У 1980-ті роки цей термін також став популярним серед широкого кола фахівців і політиків на фоні значного прогресу у виробничих комп'ютерних засобах і будівництві телекомунікаційних мереж, а саме інтегральних мікросхем, персональних комп'ютерів, цифрових систем зв'язку, волоконно-оптичних ліній тощо [23].

На початку 1990-х років інтерес до інформаційного суспільства, здавалося б, вичерпався, але поява системи комп'ютерної мережі знову стимулювала дослідження інформаційного суспільства. Загалом цілісної теорії інформаційного суспільства нині ще не розроблено. Це зумовлено тим, що інформаційне суспільство досліджується великою кількістю наук, а саме: філософією, політологією, соціологією, теорією комунікації, соціолінгвістикою, психолінгвістикою тощо. Тому теорія інформаційного суспільства, за нашими оцінками, мабуть повинна мати міждисциплінарний характер і знайти своє наукове оформлення під егідою філософії [24, с. 9].

Визначальні характеристики інформаційного суспільства як моделі є, по суті, ідентичними характеристикам постіндустріального суспільства. Головними чинниками суспільних змін виявляються виробництво та використання інформації. Теоретичне знання як вища цінність і основний товар стає чинником формування нової соціальної структури суспільства, а також нових моделей управління. Якщо в індустріальну епоху за умов капіталістичної економіки вирішальне значення мали власність і капітал, то в інформаційному суспільстві відбувається перехід до обслуговуючої економіки, коли домінуючу роль починає відігравати сфера послуг, причому послуг передусім інформаційних [25].

Японські ініціативи побудови інформаційного суспільства, про які йшла мова вище, були підхоплені США у формі зрозумілої американцям метафори сенатора Ал Гора щодо побудови інформаційних супермагістралей у вигляді Національної інформаційної інфраструктури для посилення американського лідерства у світі.

Головний конкурент США – Європейський Союз – у грудні 1993 року відповів на виклик США дорученням Ради Європи групі провідних фахівців під головуванням члена Європейської комісії Мартіна Бангемана підготувати звіт із питань інформаційного суспільства й конкретних рекомендацій щодо необхідних дій. У 1994 році за результатами схвалення Радою Європи рекомендацій звіту групи М. Бангемана Європейська комісія розробила план дій європейського шляху до інформаційного суспільства [26]. Питання розбудови інформаційного суспільства обговорювались на спеціальній конференції міністрів країн великої сімки (G7) у 1995 році, організованій Європейською комісією у Брюсселі [27].

Інформаційне суспільство в американській національній інформаційній інфраструктурі визначається як суспільство, в якому кращі школи, вчителі та курси стають доступними всім студентам незалежно від географічних умов, відстані, ресурсів і працездатності; величезний потенціал мистецтва, літератури й науки стає доступним не тільки у великих організаціях, бібліотеках, музеях; послуги охорони здоров'я та соціальні послуги стають доступними в інтерактивному режимі кожному своєчасно й у необхідному місці; у кожного є шанс жити в різних місцях без втрати можливості повноцінно працювати в офісі через електронні магістралі; невеликі фірми можуть отримувати замовлення з усього світу електронним шляхом; кожен може дивитися останні фільми, звертатися в банк, магазин зі свого будинку; кожен може отримувати державну інформацію прямо або через місцеві бібліотеки, легко вступає в контакти з державними службовцями; державні, ділові структури можуть обмінюватися інформацією електронним шляхом, знижуючи обсяг паперової роботи й поліпшуючи якість послуг [28, с. 71–73].

Протягом 1990-х років величезні кошти, а саме сотні мільярдів доларів США, по всьому світі вкладалися в створення та розвиток будь-яких підприємств, так чи інакше пов'язаних з інформаційно-комунікаційною сферою, особливо тих, що займалися розвитком Інтернету. Інтернет став реальним прообразом близького до інформаційного суспільства.

Кінець ХХ століття став переломним стосовно основних параметрів суспільного життя розвинутих країн світу. Відбувалися структурні зрушення як у системі виробництва, так і в соціокультурній сфері, що визначають сфери людської життєдіяльності. Під впливом наукової революції в індустріально розвинутих країнах почався перехід до нових форм організації праці. Ураховуючи все це, західні футурологи створюють нові теорії суспільного розвитку.

Що стосується розвитку інформаційного суспільства в ХХІ столітті, то його поняття й різні його інтерпретації стало увійшли в лексикон фахівців не лише в галузі інформатизації та суспільствознавства, а й різних сфер знань, журналістів і політичних діячів [29].

Сьогодні більшість країн світу, передовсім провідні країни, зайняті актуальнішими речами, ніж побудова й розвиток інформаційного суспільства, а саме стабілізацією банківських систем, ліквідацією накопичених боргів, подоланням рецесій тощо. Наприклад, у Європейському Союзі термін «інформаційне суспільство» залишився тільки в назві спеціального тематичного порталу Єврокомісії. Європейський Союз рухається в рамках програм, у яких термін «інформаційне суспільство» використовується дуже рідко, а саме тільки в ролі альтернативного позначення інформаційної інфраструктури: e-Europe (2000–2004 роки), i2010 (2005–2009 роки), Digital Agenda for Europe (2010–2020 роки) [30].

Висновки. Як свідчить аналіз, будь-який соціум, кардинально відмінний від його історичних попередників, насамперед характеризується новою якістю людського життя, що породжує нову людину та якісно нову соціальну структуру. В інформаційному суспільстві ця нова якість полягає в забезпеченні кожної особи новими знаннями, зумовлюючи радикальні зміни в усій системі суспільних відносин, а саме політичних, правових, духовних тощо. Тобто основна ідея інформаційного суспільства в соціогуманітарному вимірі полягає в досягненні нової фази розвитку – суспільства знань і забезпечення для всіх рівного доступу до них. Отже, поняття інформаційного суспільства відображає об'єктивну тенденцію в соціальній еволюції, коли інформація або, як ще її називають, знання стає однією з основних цінностей у житті людей [25].

Отже, наукові джерела теорії інформаційного суспільства лежать у концептуальних положеннях теорії постіндустріального суспільства, яка розвивалася в міру осмислення кардинальних зрушень, що відбувалися в суспільстві, починаючи ще із середини 1950-х років. У рамках концепції постіндустріального суспільства поступово формувалося теоретичне ядро положень, які підкреслювали центральну роль знання й загалом інформації та констатували зрушення, що прискорюється, від виробництва матеріальних благ до виробництва послуг та інформації. Саме це теоретичне ядро і становить концептуальну основу теорії інформаційного суспільства [31, с. 9–11].

Список використаної літератури:

1. Макаренко С.А. Міжнародна інформаційна політика: структура, тенденції, перспективи : дис. ... докт. політич. наук : спец. 23.00.04 / С.А. Макаренко ; Київ. націон. ун-т ім. Т. Шевченка. – К., 2003. – 475 с.
2. Масуда Й. Комп'ютопія / Й. Масуда ; пер. з англ. В. Ляха // Філософська і соціологічна думка. – 1993. – № 6. – С. 36–50.
3. Білан Н.І. Соціальні комунікації в інформаційному суспільстві: теорія, еволюція, моделі та прикладні аспекти : дис. ... докт. соц. наук : спец. 27.00.01 / Н.І. Білан. – К., 2016. – 427 с.
4. Porat M. The Information Economy: Development and Measurement / M. Porat, M. Rubin. – Wash. : US Dept. of Commerce, 1978. – 78 p.
5. Скалацький В.М. Інформаційне суспільство: сучасні теорії та моделі (соціально-філософський аналіз) : дис. ... канд. філос. наук : спец. 09.00.03 / В.М. Скалацький. – К., 2006. – 181 с.
6. Рубанов А.В. Информационное общество: методология и опыт исследования / А.В. Рубанов // Постсоветское пространство в миропорядке XXI века: приоритеты, особенности, будущее : материалы Междунар. науч.-практ. конф., Минск, окт. 2010 г. / редкол. : А.Н. Данилов (гл. ред.), В.Ф. Гигин, С.Г. Мусяенко. – Минск : Медиафакт, 2011. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.bsu.by/Cache/Page/390153.pdf>.
7. Susan Crawford. The origin and Development of a Concept: The Information Society. Bull. Med. Libr. Ass., 71 (4), October 1983.
8. Махлуп Ф. Производство и распространение знаний в США / Ф. Махлуп. – М. : Прогресс, 1966. – 462 с.
9. Riesman D. Leisure and Work in Post-Industrial Society // Mass Leisure / Eds. E. Larrabee, R. Meyersohn. – Glencoe (111), 1958. – P. 363–385.
10. Daniel Bell. The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting. – Harmondsworth : Penguin, Peregrine, 1973. – 234 p.
11. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования / Д. Белл ; В.Л. Иноземцев (пер. с англ.). – М. : Academia, 1999. – 787 с.
12. Белл Д. Социальные рамки информационного общества / Д. Белл ; пер. Ю.В. Никуличева // Новая технократическая волна на Западе / под ред. П.С. Гуревича. – М. : Прогресс, 1988. – 330 с.
13. Друкер П. Энциклопедия менеджмента: Весь Питер Друкер в одной книге: лучшие работы по менеджменту, написанные за 60 лет / П. Друкер ; О.Л. Пелявский (пер. с англ.). – М. ; СПб. ; К. : Издательский дом «Вильямс», 2004. – 421 с.
14. Луценко С. Генезис інформаційно-комунікаційних теорій сучасного суспільства / С. Луценко [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/ebook/ritp/2012-2/doc/2/03.pdf>.
15. Кальницький Е.А. Концепція постіндустріального суспільства Деніела Белла як підґрунтя формування концепцій інформаційного суспільства / Е.А. Кальницький // Вісник Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого. Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія». – 2013. – № 5. – С. 137–142.
16. Brzezinski Zb., Between Two Ages. America's Role in the Technetronic Era. – N. Y., 1970. – 230 p.
17. Иноземцев В. Современное постиндустриальное общество: природа, противоречия, перспективы / В. Иноземцев. – М. : Логос, 2000. – 302 с.
18. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : [монографія] / І.В. Арістова ; за загальною редакцією д-ра юрид. наук, проф. О.М. Бандурки. – Х. : Вид-во Унту внутр. справ, 2000. – 368 с.
19. От информационного общества – к обществам знания. ЮНЕСКО // Всемирный саммит по информационному обществу: Информационное издание / сост. Е.И. Кузьмин, В.Р. Фирсов. – СПб., 2004. – С. 82–84.
20. На пути к обществам знаний: Интервью с заместителем Генерального директора ЮНЕСКО по вопросам коммуникации и информации г-ном А.В. Ханом // Наука в информационном обществе: Информационное издание / сост. Е.И. Кузьмин, В.Р. Фирсов. – СПб., 2004. – С. 22–26.
21. Формирование информационной культуры личности в библиотеках и образовательных учреждениях : [учебно-методическое пособие] / [Н.И. Гендина, Н.И. Колкова, И.Л. Скипор, Г.А. Стародубова]. – 2-е изд., перераб. – М. : Школьная б-ка, 2003. – 296 с.
22. Poirier R. (1990). The Information Economy Approach: Characteristics, Limitations and Future Prospects // The Information Society 7. – 1990. – № 4. – P. 245–285.
23. Laszlo Z. Karvalics., Information Society – what is it exactly? (The meaning, history and conceptual framework of an expression). Coursebook of Project NETIS – Leonardo da Vinci. European Commission. Budapest, March-May 2007.
24. Пилипчук В.Г. Інформаційне суспільство: філософсько-правовий вимір : [монографія] / В.Г. Пилипчук, О.П. Дзьобань ; НДІ інформатики і права Нац. акад. прав. наук України. – Ужгород : ІВА, 2014. – 282 с.
25. Дубов Д.В. Інформаційне суспільство в Україні: глобальні виклики та національні можливості / Д.В. Дубов, М.А. Ожеван, С.Л. Гчатюк. – К. : НІСД, 2010. – С. 5.
26. Європа на шляху до інформаційного суспільства // Матеріали Європейської Комісії 1994–1995 рр. – К. : Держкомзв'язку та інформатизації України, 2000. – С. 3.
27. Європейський шлях до інформаційного суспільства. План дій. Брюссель, 19 липня 1994 р. (Europe's way to the Information Society. An action plan. Brussels, 19 July 1994).
28. Мовсесян А.Г. Некоторые особенности экономики США на рубеже веков / А.Г. Мовсесян // США. Канада: Экономика, политика, культура. – 2001. – № 4. – С. 64–75.
29. Губерський Л.В. Інформаційне суспільство – стратегія розвитку XXI століття / Л.В. Губерський // Актуальні проблеми міжнародних відносин. – К., 2004. – Вип. 50. – Ч. 1. – С. 5–6.
30. Європа та Глобальне інформаційне суспільство. Рекомендації Європейській раді. Брюссель, 26 травня 1994 р. (Europe and the Global Information Society. Recommendations to European Council. Brussels, 26 May 1994) // Європа на шляху до інформаційного суспільства. Матеріали Європейської Комісії 1994–1995 рр. : збірник. – К. : Державний комітет зв'язку та інформатизації України ; Зв'язок, 2000.
31. Дзьобань О.П. Зародження концептуальних підходів до розуміння сутності і специфіки інформаційного суспільства / О.П. Дзьобань, Е.А. Нальницький // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Філософія, філософія права, політологія, соціологія» / редкол.: А.П. Гетьман та ін. – Х. : Право, 2013. – Вип. 5 (19). – С. 3–15.